

**O‘QITUVCHILARNI ULUG‘ AJDODLARIMIZ YARATGAN O‘QUV
ADABIYOTLARI VOSITASIDA MA‘NAVIY TARBIYALASH**

*Shukurova Dilrabo Eshmurod qizi –
O‘zbekiston-Findlandiya institutining
1-kurs magistranti*

Annatsiya: Ushbu maqolada o‘qituvchilarni mutafakkirlarimizning insonni o‘rab turgan tabiat bilan aloqalari haqidagi qarashlari jamlangan asarlari vositasida ma‘naviy tarbiyalash, o‘quvchi shaxsida ma‘naviy-axloqiy tarbiyaning ahamiyati haqida fikr yuritilgan. O‘rta Osiyoda yashab ijod etgan olimlar o‘z asarlarida tabiat va undagi muvozanat, o‘simlik va hayvonot dunyosi, tabiatni e‘zozlash va qadrlash haqidagi qimmatli fikrlarni aytganlar.

Kalit so‘zlar: Ta‘lim, tarbiya, ma‘naviy-axloqiy munosabatlar, tabiat, o‘simliklar, o‘quvchi, g‘oya, shaxs, kuzatish, tasavvur.

**SPIRITUAL EDUCATION OF TEACHERS BY MEANS OF EDUCATIONAL
LITERATURE CREATED BY OUR GREAT ANCESTORS**

*Shukurova Dilrabo Eshmurad kizi -
1st year master's student of
Uzbekistan-Finland Institute*

Abstract: This article examines the importance of spiritual and moral education in the personality of a schoolchild through the works of our thinkers, which summarize the views of our thinkers on the relationship between man and nature.

Scientists who lived and worked in Central Asia expressed in their works valuable thoughts about nature and its balance, flora and fauna, respect and appreciation of nature.

Key words: Education, training, spiritual and moral attitudes, nature, plants, student, idea, personality, observation, imagination.

**ДУХОВНОЕ ВОСПИТАНИЕ УЧИТЕЛЕЙ СРЕДСТВАМИ УЧЕБНОЙ
ЛИТЕРАТУРЫ, СОЗДАННОЙ НАШИМИ ВЕЛИКИМИ ПРЕДКАМИ.**

*Шукурова Дильрабо Эшмурада кизи-
магистрант 1 курса Узбекско-финляндского института*

Аннотация: В данной статье рассматривается значение духовно-нравственного воспитания личности студента через труды наших мыслителей о взаимоотношениях человека и окружающей природы.

Ученые, жившие и работавшие в Центральной Азии, выражали в своих работах ценные мысли о природе и ее балансе, флоре и фауне, уважении и оценке природы.

Ключевые слова: Воспитание, обучение, духовно-нравственные установки, природа, растения, ученик, представление, личность, наблюдательность, воображение.

Hozirgi kunda fan-texnika taraqqiyoti jadal rivojlanayotgan bir vaqtda, ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlar birinchi o'ringa chiqqach, jamiyatda axloqiy-qadriyat me'yorlariga, insoniy xulq-atvorga munosabat ham o'zgardi. Zamonaviy dunyoda deyarli barcha mamlakatlarda ta'lim-tarbiya, ma'naviy-axloqiy munosabatlar zamonga moslasharkan tanazzulga yuz tutib borishini kuzatishlarimiz va tadqiqotlar natijasida aniqlanib, analiz-sintez jarayonlari amalga oshirilmoqda.

Ta'limda ma'naviy-axloqiy shaxs tarbiyasiga bo'lgan qiziqish o'ta muhim va dolzarb vazifalardan biri sanaladi. Ma'naviy – axloqiy tarbiya bugun yoki kecha emas, asrlar davomida sayqallanib, rivojlanib kelmoqda. Maktab ta'limini rivojlantirish Davlat umummilliy dasturining hayotimizga chuqur tatbiq etilayotgani yoshlarimizga ta'lim-tarbiya berish, kasb-hunar o'rgatish, ularni ish bilan ta'minlash, sog'ligini asrab-avaylash, ma'naviyatini yuksaltirish, qobiliyati va iqtidorini rivojlantirishda muhim omil bo'lmoqda.

Boshlang'ich ta'lim o'quvchilari uchun - bu vaqt o'quvchining hayotidagi muhim davr bo'lib, unda o'z qobiliyatlarini his qilish, mustaqil faoliyatga bo'lgan ehtiyoj, atrofdagi dunyo, undagi yaxshilik va yomonlik haqidagi asosiy g'oyalar, oilaviy hayot va ona zamin, tabiatda sodir bo'ladigan hodisalar haqidagi g'oyalar shakllanadi. Shuning uchun ham, hozirgi vaqtda boshlang'ich ta'lim muassasalarida ma'naviy-axloqiy tarbiyaning umumiy tizimini yaratish nihoyatda muhim; o'quvchi shaxsini rivojlantirish- ehtiyojlariga javob beradigan va jismoniy, aqliy (ruhiy) va ma'naviy sog'lom shaxsni rivojlantirishga qaratilgan an'anaviy-ma'naviy madaniyat qadriyatlariga asoslangan tizim. "Hamma narsa bolalikdan boshlanadi" degan jozibali ibora - bu masala bilan iloji boricha birlashtirilgan. Axloqiy tuyg'ularning kelib chiqishi haqida o'ylab, biz har doim bolalik taassurotlariga murojaat qilamiz: bu yosh qayin barglaridan to'rning titrashi va mahalliy ohanglar, quyosh chiqishi va bahor oqimlarining shovqini. Hayotning birinchi yillaridanoq o'quvchining his-tuyg'ularini tarbiyalash muhim pedagogik vazifadir. O'quvchining yaxshi yoki yomoni, axloqli yoki axloqsizi bo'lmaydi. O'quvchida qanday axloqiy fazilatlar shakllanishi, eng

avvalo, uning atrofidagi ota-ona, o'qituvchi va kattalarga, ular uni qanday tarbiyalashiga, qanday taassurotlarni boyitishiga bog'liq bo'ladi.

Shunday qilib, miloddan ming yillar avval dastlabki yozuvlar tarzida oromiy yozuvi, so'ng sug'd, baqtriya va urxun-yenisey yozuvlari vujudga keldi. Keyinchalik yozuvlar muttasil o'zgarib, takomillashib bordi. Shu bilan birga tabiat, borliq, o'simlik va hayvonot dunyosi haqidagi kuzatishlar kengaya va chuqurlasha bordi, tabiiyot fanlari, u o'rganayotgan jarayonlar hamda hodisalar haqidagi tushunchalar ham takomillashdi.

Tabiat hodisalarining takomillashib, evolutsion tarzda rivojlanib borishdagi tushuncha va ta'limotlar Abu Nasr Farobiy, AlXorazmiy, Abu Rayhon Byeruniy, Abu Ali ibn Sino, Mirzo Ulug'bek, Zahiriddin Muhammad Bobur kabi allomalarimizning asarlarida o'z ifodasini topgan. Bu mutafakkirlarning asarlari astronomiya, matematika, geologiya, mantiq, grammatika, musiqa, metrologiya, topografiya, harbiy fanlar, axloq, siyosat bilan birga dehqonchilik, hunarmandchilik, ov san'ati, tibbiyot va tabiiyot kabi fanlarning rivojlanishiga ilmiy asos bo'ldi. Ular hali ekologiya fani dunyoga kelmagan davrda tabiat va undagi mufozanat, o'simlik va hayvonot dunyosi, tabiatni e'zozlash haqidagi qimmatli fikrlarni aytganlar.

Buyuk alloma Muhammad Muso al-Xorazmiy (782-847 yy) 847-yilda "Kitob sur'at al-arz" nomli asarini yozgan. Unda dunyo okeanlari, quruqlikdagi qit'alar, qutblar, ekvatorlar, cho'llar, tog'lar, daryo va dengizlar, ko'llar, o'rmonlar va undagi o'simlik va hayvonot dunyosi, shuningdek, boshqa tabiiy resurslar – Yerning asosiy boyliklari haqida ma'lumotlar keltirilgan. O'rta Osiyo xalqlari ijtimoiy falsaviy fikrining eng yirik va mashhur vakillaridan Abu Nasr Farobiy (870-910 yy) ning ilmiy falsafiy merosi nihoyatda boy. Uning asarlarida tabiatshunoslik ilmi, ilmiy – amaliy faoliyat va hunarmandchilik masalalari yoritilgan. Farobiyning "Insoniyatning boshlanishi haqidagi kitob", "Hayvon a'zolari to'g'risida kitob" nomli asarlarida, shuningdek, "Odam a'zolarining tuzilishi" kabi asarlarida odam va hayvonlar ayrim a'zolarining tuzilishi, xususiyatlari va vazifalari haqida, ularning o'xshashligi va farqlari keltirilgan. Farobiy tabiiy va inson qo'li bilan yaratiladigan sun'iy narsalarni ajratgan. U tabiiy narsalar tabiat tomonidan yaratilgan, degan xulosaga keladi. Inson omilining katta ekanligini, tabiiy va sun'iy tanlash hamda tabiatga ko'rsatiladigan boshqa ta'sirlarni atroflicha baholagan. Abu Rayxon Beruniy (973-1048 yy) koinotdagi hodisalarni taraqqiyot qonunlari bilan narsa va hodisalarning o'zaro ta'siri bilan tushuntirishga urinadi. Olim yerdagi ba'zi hodisalarni quyoshning ta'siri bilan izohlaydi. Uningcha, inson tabiat qoidalariga rioya qilgan holda borlikni ilmiy ravishda to'g'ri o'rgana oladi. Beruniy fikricha, yerdagi o'simlik va hayvonlarning yashashi uchun zarur imkoniyatlar cheklangandir. Lekin o'simlik va hayvonlar cheksiz

ko‘payishga intiladi va shu maqsadda kurashadi. “Ekin va nasl qoldirish bilan dunyo to‘lib boraveradi”¹.

Shu kabi ko‘plab asarlarda tabiat to‘g‘risida juda ko‘p materiallar kiritilgan. O‘quvchilarni tabiat bilan tanishtirishni o‘z joyi, o‘z o‘lkasini o‘rganishi, tabiatda sodir bo‘ladigan hodisalarini kuzatish orqali ularning tasavvurlarini kengaytirish maqsad qilingan. Buyuk olim K.D.Ushinskiy “o‘z joyi tabiatini o‘rganishning bosh metodlaridan biri kuzatishdir, chunki ular kuzatuvchanlikni rivojlantirishga yordam beradi”, - degan va kuzatishlar asosida tabiatni o‘quvchilarga tanishtirgan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. A.To‘xtaev Ekologiya. T., “O‘qituvchi”., 1998y.
2. Аллабергенова, Д. К. О‘рта Osiyolik allomalarning tabiat va ekologiya haqidagi fikrlari va hozirgi zamon. Образование и воспитание. — 2018. — № 3.1 (18.1). — С. 11-12.
3. D. Sharipova, D.P. Xodiyeva, M. K. Shirinov Tabiatshunoslik va uni o‘qitish metodikasi Toshkent, “Barkamol fayz media” nashriyoti, 2018-yil.
4. M.Nuriddinova. “Tabiatshunoslik o‘qitish metodikasi” Toshkent, O‘qituvchi 2005-yil

¹ Аллабергенова, Д. К. О‘рта Osiyolik allomalarning tabiat va ekologiya haqidagi fikrlari va hozirgi zamon . Образование и воспитание. — 2018. — № 3.1 (18.1). — С. 11-12. —